

ПОЕЗІЯ Р. БЕРНСА В ПЕРЕКЛАДАХ М. МИХАЙЛОВА ТА Ю. КНЯЗЄВА

С.М. Миршак вважав М. Михайлова першим перекладачем, який по-справжньому пошлювив російського читача с творчістю Р. Бернса [2]. Ю. Князєв – наш сучасник. Переклади цих авторів обумовлені як притаманними їхньому часу та їхніми власними перекладацькими принципами, так і особливостями поетичного бачення світу. Однак, безумовно, кожен новий переклад поезій Р. Бернса, як і кожна нова книга про нього, як зазначав один з біографів шотландського поета Джеймс Барк, є «ще одним камінчиком у кургані його слави» [6].

М. Михайлов був одним з найбільш успішних перекладачів Р. Бернса наприкінці ХІХ століття. У його творчому доробку переклади шести віршів («Джон Андерсон, сердечний друг!..» («John Anderson my Jo»), «К полевой мыши, разоренной моим плугом» («To a Mouse»), «К срезанной плугом маргаритке», «Пахарь» («Lines on a merry Ploughman»), «Джон Ячменное Зерно» и «Злая судьба» («Luckless Fortune»). Також Ієнус маловідомий прозаїчний підрядковий переклад «I'm fading awa', Jean...» («Ухожу я, Джен...»), надрукований у статті М. Михайлова «Юмор и поэзия в Англии. омае Гуд» (1861).

У 1860 році в статті, присвяченій «Кобзарю» Т. Шевченка, М. Михайлов назвав Р. Бернса «чудовим народним поетом» і зазначив, що «силою поетичних почуттів, глибоким серцевим розумінням поневірянь і потреб, печалей і радостей народних, природних, прямих і ясним складом думки й мови» Р. Бернс, Т. Шевченко, О. Кольцов близькі один одному [5, с. 111].

Особливу увагу М. Михайлов приділяв відтворенню форми перекладного поетичного твору. Він вважав, що досконалий переклад повинен передавати «у відповідній повноті і красі» «не тільки весь характер» твору, «але і найменші відтінки, і загальну будову, і всі різноманітні дрібні мотиви» [5, с. 49]. Саме тому як його теорія, так і практика позначили новий етап розвитку перекладу в Росії. Слід зазначити, що перешкодою тенденцією при перекладі віршів Р. Бернса того часу була орієнтація на приймаючу культуру.

Саме тому М. Михайлов зауважував, що перекладач повинен зробити нову форму оригінального та природною, а для цього недостатньо механічного відтворення зовнішніх ознак строфики, розміру і т. д., потрібно справжнє оволодіння формою в її новому мовному втіленні, потрібна «твердість руки генія, який розпоряджається мовою, як покірним своїм знаряддям» [5, с. 50-51].

Серед основних особливостей перекладів М. Михайлова поезій Р. Бернса можна виділити наступні: збереження композиційних особливостей, як то кількості строф, специфіку «бернсової строфи» та ін.; підбір максимально точних та різноманітних еквівалентів, як, наприклад, у вірші «To A Mouse. On turning her up in her nest with the plough, November 1785». М. Михайлов, як і Р. Бернс в оригінальному творі, використовує у своєму перекладі такі синоніми слова «*дім*»: «*домик*», «*принот*», «*гнездо*». А у Р. Бернса ми зустрічаємо «*house*», «*hald*», «*nest*», «*cell*».

М. Михайлов зберігає метафори оригінальних творів Р. Бернса, наприклад:

«Thou saw the fields laid bare an' wast,
An' weary *Winter* comin fast...»

(«To a Mouse») [1, с. 96].

«Ты видел – блекнули поля,

И зимних дней ждала земля» [3, с. 149].

Хоча іноді М. Михайлов і додає неіснуючі в оригінальному творі метафори («шутит рок», «судьба несе невзгоду в дом»), але вони не є суттєвими для передачі змісту оригіналу.

Серед інших засобів художньої виразності, які М. Михайлов намагається передати, можна відмітити порівняння: «Your locks were like the raven» – «и как смоль был черен волос твой»; та протиставлення:

«Your locks were like the raven,

Your bony brow was brent;

But now your brow is beld, John,

Your locks are like the snow»

(«John Anderson my Jo») [1, с. 236].

«был гладок лоб твой и как смоль

Был черен волос твой.

Теперь морщины по лицу

И снег житейских выюг

В твоих кудрях...» [4, с. 151].

Безумовно, М. Михайлов стикається з проблемами при перекладах поезії Р. Бернса. Але на наш погляд усі неточності в його перекладах не є суттєвими для аналізу, оскільки поетичний переклад існує як єдина система (ідея, композиція, образи), і М. Михайлов намагається зберегти цю систему.

На сучасному етапі одним з найвідоміших перекладачів поезії Роберта Бернса є Юрій Князев. Він переклав більше 200 творів Р. Бернса. Крім того, він перекладав не лише відомі його твори, а звертався й до тих пісень та віршів, які до сьогодні були невідомі російському читачу, наприклад «Epitaph on John Dove, Innkeeper», «Nature's Law», «Versified Reply to an Invitation» та інші.

Цікаво розглянути переклади балади «John Barleycorn» М. Михайлова та Ю. Князева у порівнянні. Майже усі перекладачі творів Роберта Бернса звертались до цієї балади. Одразу ж бачимо відступ від оригіналу у перекладі М. Михайлова – з'являється пряма мова, яка відсутня у Р. Бернса:

1. «Теперь – то ты наш, Джон!»;

2. «Попробуй, выплыви-ка, Джон,
Ячменное Зерно!»;

3. «Пусть вовек

Не сохнет в кружках дно

И век поит нас кровью Джон

Ячменное Зерно!» [4, с. 155].

Це робить переклад більш емоційним та стилістично яскравим на відміну від простої розповіді Р. Бернса. Отже, змінюється не лише структура твору, а й якоюсь мірою і авторський стиль.

На відміну від М. Михайлова Ю. Князев зберігає стиль розповіді автора у своєму перекладі, наприклад:

«Враги решили: час настал,
Чтоб отомстить сполна» [7].

У Р. Бернса читаємо:

And then his enemies began

To show their deadly rage. [1, с. 36].

На наш погляд, відсутність прямої мови і розповідь від третьої особи у перекладі Ю. Князева надає твору яскраву розмовну динамічність, поетичну силу.

Дуже важливою у творі Р. Бернса є послідовна зміна пір року. Спочатку приходять весна:

«But the cheerful Spring came kindly on,
And show'rs began to fall» [1, с. 36].

В оригіналі Р. Бернс персоніфікує весну такими словами, як «kindly», «came on», а також написанням слова «Spring» з великої літери. М. Михайлов звернув увагу на цю метафору і залишив її у своєму перекладі дещо спростувавши: «Пришла весна, талли, ясла...». На відміну від нього, у Ю. Князева зовсім не знаходимо цих рядків, натомість читаємо: «Но солнце вешнее взошло». Це ніби й показує нам весну, але не так чітко як в оригінальному творі Р. Бернса.

Нотім літо: «The sultry suns of summer came». І, нарешті, приходять осінь: «The sober autumn enter'd mild».

І знову ж таки знаходимо розбіжності в двох перекладах: М. Михайлов називає осінь «темною», а Ю. Князев взагалі опускає епітет «sober».

Цей перелік пір року є важливим елементом, який розкриває та дає опис Джона: зимосні пір з'явився знову: «John Barleycorn got up again»; влітку він змужнів: «...he grew thick and strong», а восени він знову занепадає: «his bending joints and drooping head /Show'd he began to fail».

Звернемося до 14 строфи балади:

«'Twill make a man forget his woe;
'Twill heighten all his joy;
'I will make the widow's heart to sing,
'Tho' the tear were in her eye» [1, с. 36].

У перекладі М. Михайлова ця строфа перекладена зовсім вільно і передає лише загальну ідею. Так бачимо, що з'являються нові та незвичайні образи:

«'I will make a man forget his woe» – «заснет змея-печаль»;
«'I will heighten all his joy» – «все будет трын-трава».
«'I will make the widow's heart to sing,

'Tho' the tear were in her eye» – «отрет слезу свою бедняк, пойдет плясать вдова».

Можна сказати, що М. Михайлов зробив не поетичний переклад 14 строфи, а вільний переклад, який передає лише зміст, а не систему образів та повтори на початку кожного рядка. Натомість, переклад Ю. Князева є більш точним: він зберігає зміст, не порушуючи систему образів:

Любой, с ней встретится едва
С' печалью разлучится,
Не отведав, и вдова
Беспечно веселится [4, с. 156].

І, нарешті, розглянемо останню строфу балади:

«Then let us toast John Barleycorn,
Each man a glass in hand;
And may his great posterity
Ne'er fail in old Scotland!» [1, с. 37].

І у М. Михайлова, і у Ю. Князева непогана урочиста кінцівка балади, яка дуже близька до оригіналу. В оригінальному творі бачимо мотив тосту за вічну Шотландію:

«And may his great posterity
Ne'er fail in old Scotland» [1, с. 37].

Ю. Князев, на відміну від М. Михайлова, зберігає цей мотив, та передає патріотичний пафос останньої строфи, любов Р. Бернса до своєї вітчизни. М. Михайлов дещо спростував кінцівку, вихваляючи Джона Ячмінне Зерно. Таким чином він робить акцент не на патріотизм, а на сам зміст твору, на його головного героя. Отже, дещо

втрачається авторський задум твору – оспівування та прославлення Шотландії, яку Р. Бернс так палко любив.

Порівняння перекладів поезій Роберта Бернса, зроблених різними поетами різних часів, співставлення їх з оригінальними творами доводить те, що в поетичному перекладі не завжди є можливим фактичне збереження змісту оригіналу, не говорячи вже про деталі, якими нерідко доводиться жертвувати. Поетичний переклад – система, яку поет-перекладач створює особисто, не втративши оригінального, авторського задуму та духу.

Список використаних джерел:

1. Бернс Роберт. Стихотворения: Сборник / Сост. И.М. Левидова. На англ. и рус. языках. – М.: Радуга, 1982. – 705 с.
2. Маршак С.Я. О Бернсе. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.rin.ru/doc/i/26473p.html>
3. Михайлов М.Л. Собрание сочинений / М.Л.Михайлов. – Л.: Сов. писатель, 1969. – С.149-150.
4. Михайлов М. Л. Сочинения в трёх томах / Под общей редакцией Б. П. Козьмина. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1958. – Т. 1. – 638 с.
5. Михайлов М. Л. Сочинения в трёх томах / Под общей редакцией Б. П. Козьмина. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1958. – Т. 3. – 749 с.
6. Райт-Ковалева Р. Роберт Бернс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://modernlib.ru/books/raytkovaleva_rita_yakovlevna/robert_berns/read_1
7. Роберт Бернс в переводах Юрия Князева. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/POEZIQ/BERNS/burns2.txt>